

Наталія БАШУК,

orcid.org/0000-0003-2945-3452

старший викладач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

(Київ, Україна) nataliabaschuk.fl@gmail.com

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

У статті розглядається об'єктивація інтелектуальних здібностей людини у німецькій та українській лінгвокультурах, які набувають надзвичайно великого значення у житті людини у період розвитку нових технологій. Порівняльний аналіз лексикографічних джерел обох мов показав, що в українській культурі інтелект трактується перш за все як розум та рівень розумового розвитку, спільним для обох культур є визначення інтелекту як здатності думати, але в німецькій культурі акцентується увагу на тому, що думати потрібно абстрактно та розумно і діяти потрібно відповідно до мети. Німецька лексема має також додаткові значення: інтелігенція, як прошарок науко-освічених людей та розумна особа. Порівняння синонімічних рядів лексеми інтелект продемонстрував набагато більшу кількість синонімічних номінацій лексеми у німецькій мові. Дослідження образного та ціннісного складника концепту проводились на основі паремійних одиниць та фразеологізмів, які є джерелом національно-культурної інформації у концепті та дають змогу виявити універсальні та етноспецифічні риси. Паремійна картина українців виявилась набагато багатшою та різноманітнішою в порівнянні з німецькою, проте в обох лінгвокультурах знайшли відображення основні характеристики розумових здібностей людини, що дозволило виокремити сім тематичних груп. Аналіз паремій продемонстрував ставлення представників обох культур до інтелекту людини як до виключної цінності, справжнього скарбу та найкращого капіталу. Розумові здібності можуть розглядатися, з одного боку, як вроджена здатність, а, з іншого боку, людина може покращити свій інтелект завдяки отриманню нових знань. Встановлено, що маркером інтелектуальних здібностей людини може виступати її мова, в німецькій культурі більше цінується стриманість та небагатослівність. Паремії, які відображають зв'язок інтелектуальних здібностей людини і віку, вказують, з одного боку, на набутий з роками досвід та мудрість, а, з іншого боку, навчатись потрібно не лише з молодю, а впродовж усього життя. Для номінації символічних образів відсутності інтелекту в порівнюваних лінгвокультурах запозичуються символічні образи головним чином з зоонімічного, рідше артефактного культурних кодів.

Ключові слова: *концепт, інтелектуальні здібності, образи, цінності, фразеологізми, паремії, лінгвокультура.*

Natalia BASHUK,

orcid.org/0000-0003-2945-3452

Senior Lecturer at the Department of German Language Theory,

Practice and Translation

National Technical University of Ukraine

"Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

(Kyiv, Ukraine) nataliabaschuk.fl@gmail.com

REPRESENTATION OF INTELLECTUAL ABILITIES IN GERMAN AND UKRAINIAN LINGUISTIC CULTURES

The article examines the objectification of human intellectual abilities in German and Ukrainian linguistic cultures, which acquire extremely great importance in human life in the period of development of new technologies. A comparative analysis of lexicographic sources of both languages showed that intelligence in Ukrainian culture is interpreted first and foremost as wit and the level of mental development, common to both cultures is the definition of intelligence as the ability to think, but in German culture the emphasis is on the fact that you need to think abstractly and intelligently and that you need to act according to the goal. German lexeme also has additional meanings: the intellectuals, as a stratum of scientifically educated people and an intelligent person. A comparison of the synonymous ranks of the lexeme intellect showed a much higher number of synonymous nominations of the lexeme in German language. The study of the figurative and value component of the concept was carried out on the basis of paremia and phraseological units, which are the source of national and cultural information in the concept and make it possible to identify universal and ethnic specific features. The paremia picture of Ukrainians turned out to be much richer and more diverse in comparison with German one, however, both linguistic cultures reflected the main characteristics of a person's mental abilities, which made it

possible to distinguish seven thematic groups. Analysis of paremia demonstrated the attitude of representatives of both cultures to human intelligence as an exceptional value, a genuine treasure and the greatest asset. On one hand, mental abilities can be deemed to be inherent, on the other hand, an individual can improve his or her intelligence by acquiring new knowledge. It has been established that the marker of a person's intellectual abilities can be his or her language, e.g., being reticent and laconic are more valued in German culture. Paremiat, which reflect the relationship between a person's intellectual abilities and age, indicate, on one hand, the experience and wisdom gained over the years, and, on the other hand, it is necessary to learn not only in one's youth but throughout one's life. For the nomination of symbolic images of intelligence lack in compared linguistic cultures, symbolic images are borrowed mainly from zoonymic, occasionally artifactual cultural codes.

Key words: concept, intellectual abilities, images, values, phraseological units, paremia, linguistic culture.

Постановка проблеми. Антропоцентрична модель наукових досліджень у лінгвістиці розглядає мову у її тісному взаємозв'язку з людиною, з її свідомістю, мисленням, духовною, культурною, пізнавальною діяльністю, її досвідом та цінностями, тому значно зросла кількість наукових розвідок щодо мовної об'єктивації культурних концептів. Перш за все це можна пояснити стрімкою глобалізацією та необхідністю враховувати універсальні та специфічні характеристики поведінки та спілкування представників різного етносу при вирішенні найрізноманітніших питань. Важливо також визначити ті культурні цінності, які є в основі комунікації, щоб спрогнозувати ситуації, в яких велика ймовірність виникнення міжкультурних непорозумінь. Культура входить до ментального світу людини у вигляді концептів, а їх аналіз дозволяє виявити систему цінностей, символічних образів, оцінок соціокультурної спільноти. Концепт став базовим поняттям лінгвокультурології та когнітивістики, широко використовується в психолінгвістиці для дослідження асоціативних та образних уявлень. М. Бобро характеризує концепт як багатомірне утворення, у якому можна виділити раціональне та емоційне, універсальне та етнічне, загальнонаціональне та індивідуально-особистісне (Бобро, 2018: 19).

Аналіз останніх досліджень. Інтелектуальні здібності людини привертала увагу багатьох дослідників, адже людський інтелект, як і сама людина немислимий поза мовою. Вона входить в усі розумові процеси та створює нові ментальні простори. У. Билиця розглянула вербалізацію інтелектуальних якостей в англійській картині світу засобами компаративної фразеології, виокремила 5 концептуально-дихотомічних опозицій, які об'єктивують інтелектуальні ознаки людини. Дослідниця також зауважує, що в англійській мові переважають одиниці, які об'єктивують негативні інтелектуальні здібності, тобто відсутність розуму, кмітливості, освіченості, пам'яті, уважності, спостережливості, досвідченості (Билиця, 2018: 91). На матеріалі фразеологічних одиниць української мови проводили свої наукові розвідки

інтелекту А. Дюська, О. Самсонова, на основі українських паремій – В. Калько, Т. Ключник. Структуру інтелекту у свідомості німецької мови висвітлює Р. Угринюк, ментальні дії у німецькій паремійній картині світу були об'єктом розгляду у роботі У. Михайлишин. Деякі роботи виконані у порівняльному аспекті на матеріалі декількох мов, так Г. Удовіченко аналізує концепти «розум/wit» та «дурість/stupidity» в українській та англійській мовній картині світу, Л. Пушко досліджує аксіологічні функції фразеологізмів з рослинними номінаціями на позначення інтелектуальної діяльності людини на матеріалі англійської, української та російської мов.

Мета статті – порівняти репрезентацію інтелектуальних здібностей людини в українській та німецькій лінгвокультурах, виокремити тематичні групи, які характеризують інтелект, простежити національно-культурну релевантність семантики мовних одиниць, виявити символічні образи, які використовуються для перенесення на образ людини.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальні здібності у житті людини набувають все більшого значення, адже суспільство постійно змінюється, швидкими темпами розвивається наука та освіта, людина повинна швидко орієнтуватися в надзвичайно великому потоці інформації, в нових технологіях. Саме тому об'єктивація інтелектуальних здібностей у німецькій та українській лінгвокультурах привернула нашу увагу.

Дослідники виділяють у структурі концепту «інтелект» ядро та периферію, при цьому ядро формують загальнономовні значення лексеми, тобто семантика слова «інтелект». Зміст концепту виражають також синоніми та антоніми ядерного репрезентанта концепту. Периферію концепту утворюють різноманітні прагматичні складники, конотації, асоціації, які сформувались на основі колективного та суб'єктивного досвіду, найбільш яскраво представлені у фразеології та пареміології відповідної лінгвокультури (Бобро, 2018: 23). Під час аналізу концепту паремії та фразеологізми є важливим та обов'язковим елементом, оскільки

вони надають необхідну та досить об'єктивну інформацію при реконструкції картини світу та певних архетипних уявлень (Ключник, 2020: 46).

Для визначення поняттєвого складника концепту, який утворює його в ядро, звернемося до лексикографічних джерел обох мов. Інтелект трактується в глумачному словнику української мови як «розум, здатність людини думати, мислити» та як «рівень розумового розвитку». У словнику німецької мови К. Дудена фіксується три основні значення лексеми *Intelligenz*: «*Fähigkeit (des Menschen), abstrakt und vernünftig zu denken und daraus zweckvolles Handeln abzuleiten*»; «*Gesamtheit der Intellektuellen, Schicht der wissenschaftlichen Gebildeten*»; «*vernunftbegabtes Wesen, intelligentes Lebewesen*». Наведені дефініції засвідчують, що спільним для порівнюваних мов є уявлення про інтелект як здатність думати, проте в німецькій мові уточнюється, що мислити потрібно абстрактно та розумно і діяти відповідно до мети, в українській мові надзвичайно важливим є розум та рівень розумового розвитку. Додатковою семантикою німецької лексеми *Intelligenz* є: інтелігенція, як прошарок науково-освічених людей, та розумна особа. Аналіз лексем, як об'єктивують концепт у мові, надають можливість виявити диференційні ознаки концепту «інтелект» при співставленні лексем, які утворюють синонімічні ряди в досліджуваних мовах.

Лексема «інтелект» має наступний синонімічний ряд в українській мові: розум, глузд, тям, мозок, голова, кмітливість, тямущість, здатність мислити, свідомість. Словник К. Дудена наводить наступні синоніми лексеми *Intelligenz*: *Auffassungsgabe, Begriffsvermögen, Denkfähigkeit, Erkenntnisvermögen, Geist, Gelehrtheit, gesunder Menschenverstand, Klugheit, Scharfsinn, Schläue, Vernunft, Verstand, Weisheit, Esprit, Kreativität, Ratio*, ugs. *Grips, Grütze, Hirn, Köpfchen*, ugs. *scherzh. die kleinen grauen Zellen*. Порівняльний аналіз синонімічних рядів показав, що кількість синонімів лексеми «*Intelligenz*» в німецькій мові набагато більша, ніж кількість синонімів української лексеми «інтелект». Більшість синонімів співпадають, проте є номінації, які представлені лише в одній з мов, як наприклад в українській: свідомість, а в німецькій: *Schläue, Weisheit, Esprit, Kreativität, Ratio*, ugs. *Grips, Grütze, die kleinen grauen Zellen*. В українській мові «найвищою частотністю і семантико-функціональним потенціалом наділена домінанта синонімічного ряду – розум» (Ключник, 2020: 47). Велика кількість лексичних номінацій лексем в порівнюваних мовах свідчить про важливість та значущість інтелекту як для українського, так і німецького народу.

Оскільки культурна, соціальна та національна маркованість паремій та фразеологізмів є беззаперечною, то спробуємо порівняти об'єктивізацію ціннісних та образних складників концепту інтелектуальних здібностей людини на прикладі саме цих мовних одиниць, щоб виявити універсальні та етноспецифічні риси. Залучення до аналізу паремійних одиниць дозволяє виявити різні за історичною глибиною культурні складники концепту, адже паремії синтезують результати багатовікового культурно-ціннісного осмислення життя (Бобро, 2018: с. 28). Проведений аналіз паремій німецької та української мов дозволив нам виокремити 7 тематичних груп, які характеризують інтелектуальні здібності людини, містять лінгвокультурну інформацію, виступають своєрідним маркером національного у концепті та відображають духовні та ціннісні настанови народу.

До першої групи ми віднесли паремії, які демонструють нам ставлення до розумових здібностей людини як до абсолютної та беззаперечної цінності, справжнього скарбу та найкращого капіталу: «*Ліпший розум за готові гроші*»; «*Розум – скарб людини*»; «*Verstand ist das beste Kapital*». З давніх давен розум цінувався набагато більше, ніж гарний одяг. Розумна та мудра людина, навіть досить просто вдягнута, шанувалась та поважалась у суспільстві: «*По одезі зустрічають, а по уму випроводжають*»; «*Не суди по одезі, а суди по уму*»; «*Man empfängt den Mann nach dem Gewand und entlässt ihn nach dem Verstand*».

Другу групу утворюють паремії, які розглядають гарні розумові здібності як вроджену здатність: «*Як нема розуму від роду, то не буде й до гробу*»; «*Що голова, то й розум*»; «*У сусіда ума не позичиш*»; «*Розуму за гроші не купиш*»; «*Mit Gold kauft man weder Tugend noch Verstand*»; «*Wir leben alle unter dem gleichen Himmel, aber wir haben nicht alle den gleichen Horizont*». Розум може набувати навіть кількісної характеристики: «*Один розум добре, а два ще краще*»; «*Одна розумна голова добре, а дві ще краще*»; «*Zwei Köpfe sind besser als einer*».

До третьої групи відносяться паремії, які пов'язують інтелект з пізнавальними здібностями людини. Пізнання – це складний та багатовірневий процес, а пізнавальні здібності залежать від пам'яті, мислення, почуттів, відчуттів та інтуїції людини. Розумна людина намагається здобути нові знання, проаналізувати отриману інформацію та ефективно використати її у різних життєвих ситуаціях. Процес набуття знань буває досить складним та вимагає деколи надзвичайних зусиль, проте результат виправдовує всі прагнення та приносить задоволення: «*Піти в науку –*

треба терпіти і муку»; «Без муки нема науки»; «Мудрим ніхто не вродився, а навчився»; «Грамоти вчиться – завжди пригодиться»; «Науки ні вода не затопить, ні вогонь не спалить»; «Корінь навчання гіркий, та плід його солодкий»; “Das Lernen ist schwer, das Können ist leicht”; “Lehrjahre sind keine Herrenjahre”; “Lernen hat eine bittere Wurzel, aber er trägt süße Frucht”. Поглибити свої знання та покращити свої навички людина може також навчаючи інших: «Навчай інших і сам навчишся»; “Durch Lehren lernen wir”. В обох культурах ми знаходимо підтвердження, що розум може здолати навіть силу: «Сильний тілом переможе одного, сильний розумом – тисячі»; «Треба розумом надточити, де сила не візьме»; «Хто знання має, той мур зламає»; «Сила уму уступає»; “Klugheit geht über die Stärke”.

Всім відомо, що усна та письмова мова яскраво демонструє інтелектуальні здібності людини, тому паремії з цим сенсом ми виділимо в четверту групу, адже вони досить поширені в обох порівнюваних мовах: «Мудрий не все каже, що знає, а дурень не все знає, що каже»; «Не перо пише, а розум»; «Розумну річ приємно й слухать»; «Erst denken, dann sprechen»; “Wie der Verstand, so ist die Rede”; “Es reden viele, aber nicht alle mit Verstand”. Показником інтелектуальності досить часто стає змістовна, лаконічна мова, а деколи мовчання вважається ознакою ввічливості та вихованості: «Знай більше, а менше говори»; «Говори мало, слухай багато, а думай ще більше»; «Умій вчасно сказати і вчасно замовчати»; «Хто мовчить, той двох навчить»; «Мудрій голові досить два слова»; «Розумний не той, хто багато говорить, а той, хто багато знає»; «Je mehr Verstand, je weniger Worte»; «Besser zuviel schweigen als zuviel reden»; “Dem klugen Kopfe genügt ein Wort”; “Ein kluger Kopf hat einen geschlossenen Mundv; “Das ist eine gute Rede, die ein gutes Schweigen verbessert”; “Kluges Schweigen ist besser als dummes Reden”; “Der weiß viel, der zu schweigen weiß”; “Schweigen und Denken kann niemand kränken”; “An drei Dingen erkennt man den Weisen: Schweigen, wenn Narren reden; denken, wenn andere glauben; und handeln, wenn Faule träumen”. Кількісну перевагу німецьких паремій в даному випадку можна пояснити національними особливостями німців, оскільки вони більш стримані, дистанційовані, не втручаються у справи та особистий простір інших, не проявляють відкрито свої емоції, тому дуже цінують вміння мовчати.

Варто зазначити, що в обох лінгвокультурах є паремії, які відображають зв'язок між мовою людини та її фізичним станом. Так, наприклад,

вживання спиртних напоїв робить людину більш зухвалою, вільною від будь-яких зобов'язань, вона втрачає контроль над собою, а тому перестає контролювати і свою мову. П'яна особа може сказати все, що думає, не замислюючись над наслідками: «П'яний, що малий: що на умі, те й на язичі»; «П'яний та дурний – рідні брати»; «Вино людину веселить, а потім і ума лишить»; «Хміль шумить – розум мовчить»; “Der Wein löst die Zunge”; “Der Wein macht kluge Leute zu Narren”; “Guter Wein macht böse Köpfe”; “Je mehr Wein, je weniger Kopf”; “Viel Wein macht dumme Leute”; “Ist der Wein im Manne, ist der Verstand in der Kanne”.

П'яту групу утворюють паремії, які зазначають важливість та цінність життєвого досвіду, адже навіть негаразди та помилки стають уроком для людини, дають можливість отримати нові знання, все переосмислити, зробити висновки та уникати подібних неприємностей у майбутньому, деколи досвід допомагає прийняти правильні рішення навіть не досить розумним людям: «Досвід розуму додає»; «Досвід і дурня розумним робить»; «Перемагай труднощі розумом, а безпеку – досвідом»; «На помилках вчать»; “Erfahrung macht klug”; “Erfahrung ist die beste Lehrmeisterin”; “Aus den Fehlern wird man klug”; “Erfahrung ist der Narren Vernunft”. В українській лінгвокультурі вважають, що на своїх помилках вчать лише дурні: «Розумний вчиться на чужих помилках, а дурень – на своїх»; «Мудрий в помилках не має потреби», а в німецькій – лише чужі помилки дають можливість розпізнати власні: “An fremden Fehlern erkennt man die eigenen”. Нікому не подобається здобувати знання та досвід, припускаючись помилок, тому дехто стає розумним лише опісля: «Заднім розумом всі дужі»; “Nachher ist jeder klug”.

До шостої групи ми віднесемо паремії про зв'язок інтелектуальних здібностей людини та її віку. У свідомості українців та німців склалось уявлення, що розум, досвід та мудрість приходять з віком: «Як голова сивіє, то чоловік мудріє»; «Усякому на старість розуму прибавиться»; “Alter bringt Erfahrung”; “Jahre lehren mehr als Bücher”; “Der Verstand kommt mit den Jahren”, проте існують і протилежні за значенням паремії. Вони звертають увагу на те, що не всі люди з віком стають мудрими та розумними, все залежить не від прожитих років, а від того, чи поглиблювали вони знання, вдосконалювали свої навички та вміння: «Старість від дурості не вбезпечить»; «Літа хоч голову й побілять, та розуму не завжди віділять»; “Alter schützt vor Torheit nicht”; “Alter macht zwar immer weiß, aber nicht immer weise”; “Alt genug und doch nicht klug”. Досить ціка-

вими є паремії, в яких борода виступає символом мудрості, адже нею могли похвалитися люди, які прожили довге життя, мають досвід і певний багаж знань, проте навіть наявність бороди не завжди є запорукою розуму: «І з сивою бородою не все розум приходить»; «Борода не робить мудрим чоловіка»; «Борода росла – розуму не принесла»; «Розум не в бороді, а в голові»; “*Wo ist kein Bart, da ist kein Verstand*”; “*Nicht jeder, der einen Bart trägt, ist ein Philosoph*”; “*Die Weisheit ist im Kopf zu suchen, nicht im Bart*”. В обох лінгвокультурах вважають, що найкращий час для навчання все ж таки юність: «Чого змолоду не навчишся, того й на старість знати не будеш»; «Хто вчиться змолоду, не зазнає на старість голоду»; «Учись змолоду – пригодиться на старість»; “*Was man jung lernt, das bleibt*”, етномаркованими будуть паремії цієї тематики, з використанням різних антропонімів, які є типовими для національних культур: «Чого Івась не навчиться, того й Іван не буде знати»; “*Was Hänschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr*”; «Що знає Івась, те знає й Іван»; “*Was Hänschen lernt, kann Hans*”. З іншого боку, в обох культурах також побутує думка, що людина повинна навчатись впродовж всього життя, пізнавати щось нове та невідоме, тільки тоді вона буде успішною та конкурентоспроможною: «Вік живи – вік учись»; «Чоловік розуму вчиться цілий вік»; “*Etwas Gutes zu lernen ist es nie zu spät*”; “*Zum Lernen ist keiner zu alt*”; «*Verstand kommt nicht über die Nacht*”.

Сьому групу утворюють паремії, які демонструють відсутність інтелектуальних здібностей у людини. Зазвичай дурість засуджується у суспільстві та часто стає об'єктом глузувань та знущань, тому досить широко представлена як у фразеології, так і в пареміології німецької та української мов. З точки зору використання символічних образів для об'єктивації дурнів в українській мові перше місце посідають зооніми: «Осла визнаєш по вухах, а дурня по балачках»; «Дурний собака й на хазяїна бреше»; «Дурний, як сто свиней у дощ»; «Дурний, як теля»; «Дурний, як баран/ як цап»; «Дурний, як турецький кінь»; «Дурна, як

овечка – не скаже ні словечка»; за ними слідують артефакти: «Голосний як дзвін, а дурний як довбня»; «Голова без розуму, що млин без води»; «Дурний, як ступа»; «Голова без розуму, як ліхтарня без свічки», а потім рослини: «Високий як тополя, а дурний, як квасоля». У німецькій мові дурень об'єктивуються більше за допомогою фразеологічних одиниць, в яких інтелектуально неспроможна людина порівнюється з тваринами: *dumm wie ein Esel/ wie eine Gans/ wie ein Huhn / wie ein altes Kamel/ wie ein Rießenroß/ wie eine Ziege/ wie ein Affe/ wie ein Schaf*; з рослинами: *dumm wie Bohnenstroh sein*; з ніччю: *dumm wie die Nacht sein*; з хлібом: *dumm wie Brot*; з гріхом: *dumm wie die Sünde*. Про дурнів говорять, що в них в голові замість розуму «солома» або «зельц»: *Stroh/Sülze im Kopf haben*. У німецькій лінгвокультурі вважають, що дурням завжди щастить: “*Die Dümsten haben das meiste Glück*”, а в українців – «Дурні щасливі лише в казці».

Висновки. Порівняльний аналіз інтелектуальних здібностей людини в німецькій та українській лінгвокультурах показав, що досліджуваний концепт з точки зору семантики, є, з одного боку, універсальним, а з іншого боку, етноспецифічним, оскільки він пов'язаний з людиною, як представником певної етноспільноти, з її ментально-психологічними характеристиками, з її світобаченнями, її цінностями, з її досвідом. Впродовж життя людина може розвивати свої розумові здібності, або ж навпаки втратити їх, при цьому розум може розглядатися як вроджена здатність або як набута в результаті навчання. Лише людина є творцем своєї долі, лише від нею залежить, чи буде вона розумною. Досить широко представлений в пареміології порівнюваних мов зв'язок мови та інтелектуальних здібностей людини, оскільки саме мова виступає показником розуму, мудрості та вихованості. Найбільше відмінностей простежується у використанні символічних образів, які об'єктивують цей концепт.

Перспективним було б дослідити етимологію мовних одиниць, які вербалізують інтелектуальні здібності людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Билиця У.Я. Об'єктивація інтелектуальних якостей людини одиницями компаративної фразеології в англійській картині світу. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2018. Вип. 3. Т. 1. С.85–92.
2. Бобро М.П. Аксиологічні та лінгвокультурні параметри концепту життя як складника української концептосфери: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Харків, 2018. 242 с.
3. Ключник Т.О. Репрезентація концепту розуму у паремійному фонді української мови. *Закарпатські філологічні студії*, 2020. № 14 С. 45–49.
4. Михайлишин У.І. Ментальні дії у пареміологічній картині світу (на матеріалі німецької мови). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*, 2011. Вип. 27. С. 232–235.

5. Угринюк Р.В. Структура інтелекту у свідомості носіїв німецької мови (на матеріалі фразеологічних одиниць). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філологічна*, 2013. Вип. 34. С. 246–248.
6. Удовіченко Г.М. Аналіз концептів «розум/wit» та «дурість/stupidity» через фразеологічні одиниці мови. *Вісник Дніпропетровського університету Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2016. № 2. С. 253–259
7. Beyer H., Beyer A. *Sprichwörterlexikon*. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1989. 392 S.

REFERENCES

1. Bylytsia U.Ia. Obiektivatsiia intelektualnykh yakosti liudyny odyntsiamy komparatyvnoi frazeolohii v anhlo movnii kartyni svitu [Objectification of human intellectual qualities by units of comparative phraseology in the English-speaking picture of the world]. *Transcarpathian Philological Studies*. Uzhhorod, 2018. Issue 3. Vol. 1. pp. 85–92 [in Ukrainian].
2. Bobro M.P. Aksiolohichni ta linhvokulturni parametry kontseptu zhyttia yak skladnyka ukrainskoi kontseptosfery [Axiological and linguistic-cultural parameters of the concept of life as a component of the Ukrainian conceptual sphere] : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Kharkiv, 2018. 242 p. [in Ukrainian].
3. Klyuchnyk T.O. Rerezentatsiia kontseptu rozum u paremiinomu fondi ukrainskoi movy [Representation of the concept of wit in the paremia fund of Ukrainian language]. *Transcarpathian Philological Studies*, 2020. № 14. P. 45–49 [in Ukrainian].
4. Mykhailyshyn U.I. Mentalni dii u paremiolohichnii kartyni svitu (na materialy nimetskoi movy) [Mental actions in the paremiological picture of the world (on the material of German language)]. *Scientific works of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko. Philological sciences*, 2011. Issue 27. pp. 232–235 [in Ukrainian].
5. Uhtrynyuk R.V. Struktura intelektu u svidomosti nosiiv nimetskoi movy (na materialy frazeolohichnykh odyntys) [The structure of intelligence in the mind of German speakers (on the material of phraseological units)]. *Scientific notes of Ostroh Academy National University. Philology Series*, 2013. Issue 34. pp. 246–248 [in Ukrainian].
6. Udovichenko H.M. Analiz kontseptiv «rozum/wit» ta «durist/stupidity» cherez frazeolohichni odyntysi movy [Analysis of the concepts «rozum/wit» and «durist/stupidity» through phraseological units of language]. *Bulletin of Alfred Nobel University of Dnipropetrovsk. Series «Philological sciences»*, 2016. № 2. P. 253–259 [in Ukrainian].
7. Beyer H., Beyer A. *Sprichwörterlexikon* [Lexicon of proverbs]. Leipzig : VEB Bibliographisches Institut, 1989. 392 p. [in German].